Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Asiantuntijalausunto

7.11.2023

VN/34446/2022
VN/34446/2022-TEM-81

Tarkastusvaliokunta
TrV@eduskunta.fi

K 2/2023 VP HALLITUKSEN VUOSIKERTOMUS 2022

Julkisten hankintojen tehostaminen, hankintamenettelyä koskeva lainsäädäntö.
Johtava asiantuntija Riikka Hietanen/TEM/TTM

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt tilannekuvaa julkisten hankintojen tehostamiseksi ja kehittämiseksi tehdyistä toimenpiteistä ja niiden tuloksista. Valiokunta on pyytänyt näkemyksen myös tärkeimmistä jatkotoimista kustannussäästöjen saavuttamiseksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa julkisiin hankintoihin liittyvän lainsäädännön valmistelusta. Julkiset hankinnat on tehtävä noudattaen kansallisia hankintalakeja ja EU:n hankintadirektiivejä. Hankintalainsäännön pääasiallisena tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä ja myös parantaa yritysten kilpailukykyä. Hankintadirektiiveissä pyritään turvaamaan toimivat eurooppalaiset sisämarkkinat ja kaikille tarjoajille tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu julkisissa hankinnoissa. Julkisia hankintoja koskevat direktiivit eivät salli suurta liikkumavaraa kansallisessa täytäntöönpanossa. Keskeisimmät jäsenvaltioiden harkinnassa olevat määräykset koskevat direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jääviä hankintoja sekä määräyksiä, joiden osalta direktiivit nimenomaisesti jättävät harkintavaltaa jäsenvaltioille. Direktiivien sallimaa liikkumavaraa on esimerkiksi EU-kynnysarvon alittavissa hankinnoissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevissa kilpailuttamismenettelyissä.

Julkisilla hankinnoilla on sisämarkkinoilla suuri taloudellinen merkitys. Euroopan komission mukaan julkiset hankinnat muodostavat noin 15 – 20 prosenttia EU:n bruttokansantuotteesta. Suomen julkisten hankintojen volyymi on vuositasolla arvioituna noin 47 miljardia euroa. Suomessa julkaistiin vuonna 2021 noin 19 000 hankintailmoitusta.

Julkisiin hankintoihin liittyy erilaisia tehostamis-, vaikuttavuus- sekä laatutavoitteita. Tämä tuo mahdollisuuksia julkisen talouden kestävyyden parantamiseen sekä yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseen julkisten hankintojen kautta. Lisäksi hankintamenettelystä osapuolille syntyvillä kustannuksilla, hallinnollisella taakalla sekä menettelyyn kuluvalla ajalla on suuri merkitys julkisten varojen käytön tehostamisessa.

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuihin lakeihin 1.7.2021 voimaan tulleella muutoksella (499/2021) edistettiin julkisten hankintojen tehokkuutta mm. puitejärjestelyä selkeyttämällä ja hankintayksiköiden tiedonsaantioikeutta parantamalla.

Hankinta-Suomi toimenpideohjelma

Julkisille hankinnoille asetettujen erilaisen kehittämistarpeiden ja tavoitteiden vaikutuksellinen saavuttaminen edellyttää lainsäädäntötoimenpiteiden lisäksi myös muita toimenpiteitä. Hankintojen vaikuttavuuden edistäminen edellyttää yhteistyötä sekä ministeriöiden välillä, että kuntasektorin ja tarjoajien kanssa. Yhteisten tavoitteiden ja linjausten laatimiseksi sekä edistämiseksi valtiovarainministeriö asetti Vaikuttavat julkiset hankinnat -toimenpideohjelman (Hankinta-Suomi) laatimaan kansallisen julkisten hankintojen strategian. Strategian avulla on lisätty julkisten hankintojen toimijoiden yhteistyötä ja kehittämään hankintojen vaikuttavuutta. Hankinta-Suomi -toimenpideohjelman toimikausi on

Postiosoite Postadress Postal Address Työ- ja elinkeinoministeriö	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
PL 32 00023 Valtioneuvosto	Aleksanterinkatu 4 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 1606 2160 +358 9 1606 2160	kirjaamo.tem@gov.fi www.tem.fi

5.9.2019 – 31.12.2023 ja sitä on johdettu yhteistyössä Suomen Kuntaliitto ry:n kanssa. https://vm.fi/hankinta-suomi.

Kansallisen julkisten hankintojen strategian valmistelussa on huomioitu julkisiin hankintoihin liittyvät lukuisat tavoitteet liittyen mm. tehostamiseen, kestävään kehitykseen, innovaatioihin, ilmastotavoitteisiin, sosiaalisiin näkökohtiin, osaamisen kehittämiseen, parhaiden käytäntöjen levittämiseen, ympäristönäkökohtiin, sosiaaliseen työllistämiseen, kotimaisen ruoan asemaan, teknologiseen kehitykseen, elinkaaritaloudellisuuteen, laatuun, vastuullisuuteen ja kaksikielisyyteen. Kehittämistyön keskiössä on toimivien ja laadukkaiden tuotteiden ja palveluiden hankkiminen siten, että kaikki osapuolet ovat osallisina prosessissa ja markkinat ovat elinvoimaiset. Työ- ja elinkeinoministeriö on osallistunut aktiivisesti Hankinta-Suomi strategiatyöhön ja sen toimeenpanoon.

Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelma

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa ”Vahva ja välittävä Suomi” hallitus tavoittelee julkisista hankinnoista merkittävää kustannussäästöä julkisen palvelutuotannon osalta turvatakseen laadukkaat palvelut. Hallitusohjelman mukaan merkittävä osa julkisesti rahoitetuista palveluista tuotetaan ostamalla palvelu yksityisiltä yrityksiltä. Kilpailutusten onnistuminen takaa sen, että kansalaiset saavat laadukasta palvelua ja veronmaksajat käytetyille rahoille vastinetta. Tällä hetkellä jopa 60 prosenttiin julkisista kilpailutuksista osallistuu enintään kaksi tarjoajaa, mikä kertoo julkisten hankintojen kilpailun vähyydestä. Onnistuneet hankinnat myös parantavat yritysten toimintaympäristöä. Hallitus tavoittelee julkisten hankintojen tehostamisella merkittäviä kustannussäästöjä keskipitkällä aikavälillä. Käytännön toimet kilpailun lisäämiseksi edellyttävät hankintayksikkötasolla tapahtuvaa osaamisen lisäämistä sekä velvollisuutta pyrkiä onnistuneisiin kilpailutuksiin.

Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa on lukuisia hankintalakiin liittyviä kirjauksia. Tavoitteena on varmistaa julkisten hankintojen tehokkuus ja mahdollistaa julkishallinnon joustavat toimintatavat. Tavoitteiden saavuttamiseksi hallitusohjelmassa tiukennetaan sidosyksiköitä sekä niiden käyttöä koskevaa lainsäädäntöä mm. sidosyksiköiden omistusta sekä sidosyksikköhankintoja koskevilla kirjauksilla. Lisäksi hallitusohjelmassa uudistetaan muuta julkisen vallan markkinatoimintaa koskevaa sääntelyä kuten lisäämällä yhteishankintoja ja velvoitetaan hankintayksiköitä markkinavaikutusarviointiin hankintoja suunniteltaessa.

Sidosyksikkösääntelyä koskevien kirjausten lisäksi hallitusohjemassa on useita kirjauksia, joilla tavoitellaan tehokkuutta ja kustannussäästöjä julkisiin hankintoihin. Hankintalain osalta hallitusohjelmassa on mm. kirjaus koskien hankintayksiköiden uudelleen kilpailuttamisen velvoitetta, mikäli tarjouskilpailussa on saatu vain yksi tarjous sekä hankintojen muutoksenhaun uudistamista. Kirjauksen tavoitteena on saada hankintayksiköt toteuttamaan hankintansa siten, että kilpailua julkisissa hankinnoissa lisääntyy, mikä edistää vastuullisesti laadukkaita ja vaikuttavia palveluja ja tavaroita.

Hallitusohjelman voimaansaattamista koskeva työ on käynnistetty ja Työ- ja elinkeinoministeriö käy parhaillaan vuoropuhelua kirjausten vaikutusten arvioimiseksi ja huomioimiseksi eri laeissa ja muilla ohjauskeinoilla yhdessä mm. valtionvarainministeriön, sosiaali –ja terveysministeriön, ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Lisäksi Kilpailu- ja Kuluttajavirasto selvittää työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta sidosyksiköiden käytön yleisyyttä, käyttötapoja ja käyttötarkoituksia. Lainvalmistelutyö tullaan toteuttamaan poikkihallinnollisessa hankintalakityöryhmässä, joka on tarkoitus asettaa keväällä 2024. Hallitusohjelman toteuttamisen liittyvä selvitystyö jatkunee osittain työryhmätyön kanssa samanaikaisesti. Prosessin aikana arvioidaan ehdotusten vaikutukset sekä kuullaan ja osallistetaan sidosryhmiä monipuolisesti ja eri tavoin. Tavoitteena on, että hallitusohjelmasta johtuva hankintalain muuttamista koskeva hallituksen esitys annettaisiin eduskunnalle syksyllä 2025.

Liitteet

Jakelu

Tiedoksi